

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

роботи, а також засобів навчання має здійснюватися вчителем ретельно з урахуванням психологічних та інтелектуальних особливостей учнів. Адже призначення особистісно орієнтованих методів і підходів полягає в тому, щоб підтримувати й розвивати природні якості дитини, допомагати в становленні її суб'єктивності, соціальності, творчої самореалізації особистості..

Література:

1. Андріюк І. Я. Особистісно-орієнтований підхід у детермінації іншомовного мислення / І. Я. Андріюк//Англійська мова та література. – 2014. – № 7/8. – С. 2-8.
2. Бигич Ю. Теорія множинності інтелекту в процесі особистісно-орієнтованого навчання іноземної мови / Юлія Бигич//Іноземні мови в школах України. – 2014. – № 1. – С. 11-17.
3. Даниленко І. В. Навчання в співпраці як різновид особистісно-орієнтованого підходу у викладанні іноземної мови / І. В. Даниленко// Англійська мова і література. – 2012. – № 4. – С. 4.
4. Корнієнко В. Ю. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні англійської мови / В. Ю.корнієнко // Англійська мова та література. – 2015. - № 28/29. – С. 7-11
5. Косарева Н. П. Особистісно – зорієнтоване навчання як основна парадигма в сучасній педагогіці. / Н. П. Косарева//Англійська мова та література. – 2016. – № 25/26. – С. 66-69.
6. Мальована Ю. Г.Особистісно-зорієнтоване навчання іноземної мови з урахуванням рівня розвитку психічних процесів учнів/Ю. Г. Мальована//Таврійський вісник освіти. – 2011. – №3. – С. 152-160.
7. Сафарян С.Теорія та практика особистісно-орієнтованого навчання/С. Сафарян//Іноземні мови в сучасній школі//Іноземні мови в навчальних закладах. – 2012. – № 2. – С. 2-6
8. Юхимець Т. Особистісно-орієнтоване вивчення іноземної мови. Формування позитивної «Я-концепції»учнів та мовленнєвої компетентії на уроках іноземної мови/Т. Юхимець//Le francais (Шкільний світ). – 2012. – № 19. – С. 3-8.

Кривуліна Т. І. *

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті висвітлено питання щодо розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів. Закцентовано увагу на напрямках та формах такої роботи та особливостях розвитку зв'язного мовлення на уроках у молодшій школі.

Мовлення є важливим засобом спілкування. Розвиток зв'язного мовлення охоплює всі сторони мовленнєвої діяльності учнів. У пояснювальній записці до програми

* © Кривуліна Т. І.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

з української мови вказано, що мовленнєва змістова лінія, яка є основною, передбачає розвиток усного й писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватись мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу. Програмою передбачається набуття учнями елементарних знань про мовлення: усне й писемне, діалогічне й монологічне; про особливості висловлювань, обумовлені їх комунікативними завданнями, ситуацією спілкування. Однак значно важливішим завданням, на нашу думку, є розвиток уміння здійснювати всі види мовленнєвої діяльності, на чому й наголошується в програмі. На окремо виділені уроки розвитку зв'язного мовлення відводиться досить мало годин, натомість воно інтегрується у викладання всіх предметів, передбачених програмою, та в позакласну роботу з учнями початкових класів.

На сьогодні проблема розвитку зв'язного мовлення учнів є достатньо актуальною й розглядається багатьма науковцями. Так С. І. Дорошенко розглядає розвиток мовлення молодших школярів як загальну проблему. Розвитку мовлення як найважливішої умови успішного навчання молодших школярів присвячено працю В. І. Ковальової Теоретичні аспекти словникового розвитку зв'язного мовлення у початковій школі розкрито Г. П. Коваль та М. М. Наумчук. Психологічні аспекти словникового розвитку молодших школярів визначено Ю. З. Гільбухом, психологію усного мовлення учнів початкових класів описано І. О. Синицею. Проте проблема розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів є малодослідженою, зокрема в аспекті її психолого-педагогічних основ.

Метою даної статті є висвітлення загальних аспектів проблеми розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

У роботі початкової школи термін «зв'язне мовлення» трактують як розділ методичної науки, завданням якого є навчання дітей розумінню і побудові висловлювання з огляду на мету, умови спілкування, дотримуючись норм літературної мови [6, с. 118].

Методика викладання мови в початкових класах розглядає термін «зв'язне мовлення» як «монологічне мовлення, точніше – процес, діяльність мовця, послідовний усний чи письмовий виклад думок, знань. Результатом такої діяльності стає текст, тобто сукупність

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

взаємопов'язаних самостійних речень, об'єднаних спільним предметом (темою) й головною думкою висловлювання за допомогою мовних (лексичних, граматичних й інтонаційних) засобів» [3, с. 105].

Розвиток мовлення молодших школярів включає: удосконалення звуковимови учнів і підвищення їх мовної культури; збагачення, уточнення й активізація словникового запасу молодших школярів; уміння вживати слова у властивому для них значенні, використання виражальних засобів мови залежно від ситуації і мети висловлювання; послідовне й логічне викладання думки; удосконалення граматичного ладу мовлення учнів; оволодіння нормами українського літературного мовлення; засвоєння найважливіших етичних правил спілкування. Саме ці напрямки становлять основу для формування в молодших школярів мовленнєвої компетентності.

Дуже важливо, щоб молодші школярі пізнавали світ у всій його багатогранності, відчували й розуміли пряме та переносне значення слів, їх найтонші відтінки, тому завдання вчителя полягає в тому, щоб розвивати мовлення учнів, збагачувати його, навчити любити, пишатися мовою [4].

Отже, розвиток зв'язного мовлення на уроках мови – це робота, що проводиться вчителем для того, щоб учні оволоділи мовними нормами, а також висловлювали свої думки в усній і писемній формі, користуючись потрібними мовленнєвими засобами у відповідності до мети, змісту та умов спілкування.

Розвиток та удосконалення мовлення школярів потребує щоденної кропіткої роботи над оволодінням основними мовними нормами, і тут головне місце посідає словникова робота. Засвоюючи нові слова, учні вчать правильно їх вимовляти, наголошувати, пояснювати значення, удосконалюючи звуковимову, що є складовою частиною мовленнєвого розвитку, мовної культури [8].

З точки зору психології, мовлення – це конкретне використання мови для висловлення думок, почуттів, настроїв [5].

Мовлення й мислення єдині, адже пов'язані спільною основою їх виникнення і розвитку – суспільною трудовою діяльністю людей [1].

Важливим компонентом розвитку зв'язного мовлення є уява. Показники розвитку цього психологічного

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

процесу залежати від віку самого учня, від його попереднього набутого життєвого досвіду, який з кожним наступним класом стає досконалішим [9, с. 27].

На розвиток зв'язного мовлення також впливає пам'ять, відіграючи значну роль при побудові зв'язного висловлювання (усного чи писемного). Першим компонентом довгочасної пам'яті є наявний запас слів і граматичних моделей, другим – запас уявлень і понять, набутих у різні моменти життя. Крім довгочасної пам'яті, у процесі мовлення важлива роль належить оперативній пам'яті. Вона діє декілька секунд: відбирає із довгочасної пам'яті синтаксичні схеми і включає в неї слова. Сутність оперативної пам'яті зводиться до двох функцій: утримання двох написаних чи сказаних слів під час побудови речення; випередження двох сусідніх синтаксично пов'язаних слів, і так у ланцюгу всього речення та тексту [2, с. 67].

На уроках розвитку мовлення варто проводити роботу за двома напрямками. Перший напрямок – робота з оволодіння нормами літературної мови, що формує навички правильного відтворення слова, словоформи, структури словосполучення й речення. Робота зі збагачення мовлення виховує вміння не тільки правильно, але й доречно, з урахуванням вимог контексту, уживати мовленнєві засоби. Переказ і виклад – це дитячі мовні вправи за зразками, засновані на активному наслідуванні. З одного боку, за допомогою усного переказу й письмового викладу збагачується мовлення школяра; з іншого боку – школяр сам будує речення й текст, проявляє ініціативу й активність у народженні мовлення [7].

Другий напрямок у роботі з розвитку мовлення – розвиток навичок зв'язного мовлення, уміння виражати свої думки точно, правильно з погляду літературних норм.

У роботі з дітьми початкових класів з метою розвитку зв'язного мовлення доцільно використовувати наступні вправи: усний переказ прочитаного; розгорнуті відповіді на питання (у т. ч. у ході бесіди); різні текстові вправи, пов'язані з аналізом прочитаних творів, із вивченням граматичного матеріалу, якщо висловлення учнів (усні або письмові) в основному відповідають зазначеним вище вимогам; усні оповідання учнів на задану тему, декламування художніх текстів, заучених напам'ять;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

імпровізація казок, віршів, великих оповідань; письмові твори різноманітних типів.

Роботу над викладом варто починати з відновлення деформованого тексту. У процесі цієї роботи діти розуміють, що слова в реченні з'єднані один з одним за змістом і граматично, а речення передає закінчену думку. Коли текст відновлений, дітям пропонуються орфографічні й лексичні вправи [7].

Особлива увага приділяється підготовчому етапу написання викладу. Тут доцільно використовувати спеціальні завдання, які покликані стимулювати діяльність дітей. При чому завдання мають змінюватися, ускладнюються. Приклади завдань: прочитайте речення; складіть із них осінню замальовку; виключіть речення, що не підходить за темою; прочитайте частини тексту, розташуйте їх у правильній послідовності; прочитайте текст, уставте в нього потрібні за змістом пропущені речення та ін.

Готуючись до переказу, слід дотримуватися такої схеми:

- з'ясування виду переказу – докладний, близький до тексту зразка або вибіркового, за ілюстрацією, від імені персонажа й т. ін.;
- визначення мети роботи;
- бесіда з метою з'ясування змісту і мовних особливостей;
- виразне читання зразка;
- логічне й композиційне членування оповідання – складання його плану (назва його частин);
- попередній переказ фрагментів;
- аналіз «чорнового» переказу і його критика;
- виправлення недоліків: допомога індивідуального характеру в процесі викладу.

Найпростіший вид переказу – близький до тексту зразка. У ньому зберігається й передається учнем не тільки зміст, але й мова твору в значній мірі. Він служить, по-перше, засобом закріплення в пам'яті змісту прочитаного, прослуханого у всіх його деталях і зв'язках, по-друге, засобом засвоєння логіки зразка і мовленнєвих засобів у їх дії. По-третє, це вже процес мовлення, усного або письмового [4].

Основні вимоги до докладного переказу: осмислення тексту, розподіл його на частини, щоб кожна подія була розкрита.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Для покращення переказу можна запропонувати наступні завдання для дітей:

- Застосуй правильно слова в переказі...
- Є прислів'я... Про що говорить це прислів'я? Подумай, чому навчило тебе це оповідання?
- Підготуйся до переказу тексту. Згадай, як він починається.
- Як ти будеш говорити, щоб передати правильну інтонацію кожного героя?
- Прочитай, що відбулося... Підготуйся до переказу двох останніх абзаців добутку близько до тексту.

Завдання для вибіркового переказу можуть включати: розповідь про подію; опис картини; переказ за одним з пунктів плану; переказ за ілюстрацією до оповідання; опис рис характеру когось із персонажів оповідання [7].

Стислий виклад – це логічна робота учнів, вона відрізняється від перших двох видів і складніше дається дітям. Школяр повинен вибрати основний, істотний зміст оповідання, не порушуючи логіки, змісту, зв'язків, послідовності. Мовленнєве оформлення скороченого, стислого варіанту тексту вимагає якісної перебудови: пряма мова поступається місцем мові непрямої, прості речення поєднуються в складні структури, тому проводимо ретельний відбір текстів. Для такої роботи не використовують описові тексти, підбирають розповіді, оповідання, що мають сюжет [3].

На уроках розвитку мовлення доцільно також використовувати розвивальні завдання на порівняльний аналіз текстів, на формування уміння слухати й говорити, на усвідомлення змісту, на формування уміння розширювати й уточнювати висловлювання та ін [7].

Досвід показує, що пропонована робота з розвитку зв'язного мовлення навчає молодших школярів слухати, бачити, відчувати, сприяє розвитку творчої уяви, допомагає оволодівати загальномовленнєвими та загальнонавчальними вміннями й навичками

Таким чином, складні специфічні зв'язки між мовою, мисленням, уявою та пам'яттю вказують на доцільність розкриття кожного з них під час навчання у початковій школі. Необхідними умовами для їх розвитку є збагачення словника, оволодіння граматиною мови, а також її фонетичними і фразеологічними засобами.

Література:

1. Выготский Л. С. Избранные педагогические исследования / Л. С. Выготский. – М. : АПН РСФСР, 1956. – 380 с.
2. Гільбух Ю. З. Психологічні аспекти словникового розвитку молодших школярів / Ю. З. Гільбух, О. І. Пенькова // Початкова школа. – 2009. – № 12. – С. 66-69.
3. Коваль Г. П. Методика викладання української мови : навч. посіб. [для студ. педінст., гуманіст. універс., пед. коледж.] / Г. П. Коваль, Н. І. Деркач, М. М. Наумчук. – [2-ге вид., доопр. та допов.]. – Тернопіль : Астон, 2008. – 287 с.
4. Ковальова В. І. Розвиток мовлення – найважливіша умова успішного навчання молодших школярів / В. І. Ковальова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : doc.osvita.ua/doc/files/.../movlennya.doc.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – [3-тє вид., доп. і переробл.]. – К. : ЦУЛ, 2008 – 271 с.
6. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі / М. М. Наумчук. – [2-ге вид., доп. і переробл.]. – Тернопіль : Астон, 2005. – 352 с.
7. Підлубошник Н. М. Розвиток зв'язного мовлення у процесі навчання [Електронний ресурс] / Н. М. Підлубошник. – Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33123/. – Загол. з екрану.
8. Пономарьова К. І. Увиразнення синонімами мовлення молодших школярів / К. І. Пономарьова // Початкова школа. – 2001. – № 4. – С. 23-26.
9. Синиця І. О. Психологія усного мовлення учнів 1-3 класів / І. О. Синиця. – К. : Рад. школа, 1974. – 140 с.

Кумпан Н. В.*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5-6 КЛАСАХ

Актуальність матеріалу, викладеного в статті, зумовлена необхідністю використання в організації навчальної діяльності елементів технології розвитку критичного мислення, найважливішим аспектом якого є його відповідність вимогам демократизації освіти та суспільства.

На сучасному етапі все очевиднішим стає те, що традиційна школа, орієнтована на передавання знань, умінь і навичок від покоління до покоління, від учителя до учня, не встигає за темпами їхнього нарощування. Фундаментальна мета сучасної освіти полягає не просто в наданні інформації учням, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення [2, с. 14]. Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним,

* © Кумпан Н. В.